

Bieszczadzki Park Narodowy i Park Narodowy Połoniny

osobliwości przyrodnicze i kulturowe

Bieszczadzki Park Narodowy i Park Narodowy Połoniny

osobliwości przyrodnicze i kulturowe

Redakcja: Zuzana Bartušová, Iveta Buraľová, Barbara Čvíkowska, Gražyna Holly, Stanislav Kucharzyk, Ryszard Prędko

Autorzy tekstów: Slavomír Adamčík, Ewelina Amarowicz, Zuzana Bartušová, Miroslav Buraľ, Iveta Buraľová, Barbara Čvíkowska, Cezary Čvíkowski, Tomáš Didirka, Gražyna Holly, Marek Holly, Robert Kościelniak, Stanislav Kucharzyk, Natalia Nawrocka, Bartosz Pirga, Milan Piroš, Ryszard Prędko, Adam Szary, Beata Szary, Jozef Štofík, Martina Vlasáková, Przemysław Wasiak, Tomasz Winnicki, Magdalena Zawadzka, Bogdan Zemanek

Autorzy fotografii: Slavomír Adamčík (S.A.), Zuzana Bartušová (Z.Ba.), Ján Bogner (J.B.), Ewa Bujalska (E.B.), Miroslav Buraľ (M.B.), Iveta Buraľová (I.B.), Zuzana Burdová (Z.Bu.), Cezary Čvíkowski (C.Č.), Tomasz Demko (T.De.), Tomáš Didirka (T.Di.), Peter Filakovský (P.F.), Mária Gabrišová (M.G.), Grzegorz Gałasziewicz (G.G.), Pavol Gič (P.G.), Katarzyna Gubrynowicz (str. 10), Gražyna Holly (G.H.), Marek Holly (M.H.), Przemysław Joško (P.J., str. 76), Dorota Komorowska (D.K.), Robert Kościelniak (R.K.), Filip Kulisev (F.K.), Grzegorz Leśniewski (G.L.), Adam Ławnik (A.Ł.), Anna Macková (A.M.), Linda Majdanová (L.M.), Lukáš Pavlačík (L.P.), Štefan Pčola (Š.P.), Bartosz Pirga (B.P.), Milan Piroš (M.P.), Ryszard Prędko (R.P.), Rastislav Sentivan (R.S.), Marek Staško (M.St.), Adam Szary (A.S.), Marian Szewczyk (M.Sz.), Matúš Škutka (M.Š), Zygmunt Urzędnik (Z.U.), Jozef Vitkovič (J.V.), Martina Vlasáková (M.V.), Tomasz Winnicki (T.W.), Przemysław Zięba (P.Z.)

Mapy: Marián Gič, Stanislav Kucharzyk, Maciej Leń

Korekta: Zuzana Bartušová, Iveta Buraľová, Barbara Čvíkowska, Robert Kościelniak

Tłumaczenia z języka słowackiego: Katarzyna Wawrzyńska, Dariusz Żuk-Olszewski / Agencja Tłumaczeń Interpreter, Rzeszów
www.interpreter.net.pl

ISBN 978-83-88505-83-6

@ Copyright by Bieszczadzki Park Narodowy, Ustrzyki Górne 2021

Wydanie I, Nakład 1000 egz.

Adres Wydawcy:

Bieszczadzki Park Narodowy

Ustrzyki Górne 19; 38-713 Lutowska

<http://bieszczadzki.ppn.gov.pl>; dyrekcja@bdpn.pl

Współpraca: Štátna ochrana prírody SR - Správa Národného parku Poloniny

Ul. mieru 193, 067 61 Stakčín

<http://nppoloniny.sopsr.sk>; poloniny@sopsr.sk

Realizacja wydawnicza:

Wydawnictwo Libra PL

ul. Jagiellońska 12, 35-025 Rzeszów

www.libra.pl

Opracowanie graficzne i skład: PANCZAKIEWICZ ART.DESIGN

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu Karpackiego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Interreg V-A PL-SK 2014-2020

Wyłączną odpowiedzialność za zawartość niniejszej publikacji ponoszą jej autorzy i nie może być ona utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

Bieszczadzki Park Narodowy i Park Narodowy Połoniny osobliwości przyrodnicze i kulturowe

Ustrzyki Górne 2021

Wstęp

Oddajemy Państwu do rąk publikację prezentującą najciekawsze zasoby przyrodnicze oraz kulturowe Bieszczadzkiego Parku Narodowego i Parku Narodowego Połoniny.

Stan zachowania przyrody po obydwu stronach granicy jest wyjątkowy, dlatego zarówno w Polsce, jak i na Słowacji są to obszary o najwyższej formie ochrony przyrody. Międzynarodową rangę i dobrą jakość zarządzania obiektami potwierdza Europejski Dyplom Obszarów Chronionych przyznany już ponad 20 lat temu. Podkreślono tym samym szczególne i unikalne cechy tego biogeograficznego regionu nazywanego Bieszczadami po stronie polskiej i Bukowskimi Wierchami po stronie słowackiej. Od szeregu lat nasza współpraca ma na celu taką promocję parków, by mogły być udostępniane turystycznie, przy jednoczesnym wyjaśnianiu zasad postępowania w tak cennych miejscach. Wspólnie zarządzamy szlakiem pieszym relacji Rabia Skała–Krzemieniec. Przez przygraniczny teren przechodzą dwie ścieżki przyrodnicze wyposażone w tablice i trwałe oznakowanie w terenie. Łączy nas również jedno z najniższych zanieczyszczeń sztucznym światłem, stąd rozwijamy programy dedykowane dla obserwacji astronomicznych. Łączy nas obecność wyjątkowych drzewostanów

bukowych i bukowo-jodłowych, które nie podlegały w przeszłości użytkowaniu gospodarczemu, gdyż były objęte ochroną rezerwatową. Ich zachowanie wraz z całym bogactwem fauny to nasz istotny wkład w dziedzictwo przyrodnicze dwóch słowiańskich narodów Europy, czy nawet dla całego świata (Światowe Dziedzictwo Przyrodnicze). Łączy nas także czyste powietrze i krystaliczna woda stref źródeł odpływająca w kierunku dwóch mórz. Cechuje nas też dbałość o zachowanie śladów kultury materialnej regionu (Bieszczady), czy istniejących obiektów (Połoniny).

Należy zgodzić się ze stwierdzeniem, iż wzajemne poznanie umożliwia lepszą ochronę i współpracę. Dlatego powstało to opracowanie sporządzone przez autorów, którzy swoje naukowe i zawodowe życie związali z tymi unikalnymi górami, o historii rozwoju naturalnego oraz kulturalnego nieporównywalnej z innymi miejscami.

Wspólnie z przyjaciółmi ze Słowacji
zapraszamy do lektury

dr Ryszard Prędki
Dyrektor Bieszczadzkiego Parku Narodowego

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”

Stanisław Kucharzyk

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” obejmuje zachodni kraniec Karpat Wschodnich, położony na terenie trzech państw: Słowacji, Polski i Ukrainy. Powstał w 1992 r. jako dwustronny polsko-słowacki transgraniczny obszar chroniony. Od 1998 r. jest obiektem trójstronnym polsko-słowacko-ukraińskim i zajmuje powierzchnię ponad 178 tys. ha. Zgodnie z ogólną zasadą ustaloną w programie „Człowiek i biosfera” (MaB), rezerwat

dzieli się na trzy strefy funkcjonalne: centralną (bez ingerencji człowieka), buforową – zabezpieczającą wnętrze oraz przejściową, która służy opracowaniu i wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju.

Po polskiej stronie najcenniejsze pod względem przyrodniczym obszary chroni Bieszczadzki Park Narodowy, tworzący strefę centralną i buforową. Powierzchnia Bieszczadzkiego Parku Narodowego wynosi aktualnie 29,20 tys. ha (86% lasy, 6% połoniny, 8% pozostałe ekosystemy nieleśne). Do wyjątkowych

walorów Parku należą: krajobraz z charakterystycznym układem pięter roślinno-klimatycznych, lasy puszczańskie z bogatą biotą mszaków, porostów i grzybów, fauną bezkręgowców charakterystycznych dla lasów o charakterze pierwotnym, połoniny ponad górną granicą lasu, malownicze doliny po dawnych wsiach, zwane „krainą dolin”.

Strefę przejściową stanowią dwa parki krajobrazowe. Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy, o powierzchni 51,01 tys. ha (lesistość około 83%), utworzony został w 1992 r. Park chroni charakterystyczny krajobraz równoległe położonych, zalesionych pasm górskich, przełomowe odcinki Wetliny i Solinki, progi skalne na tych rzekach oraz inne interesujące formy ukształtowania powierzchni (gołoborze, jeziora osuwiskowe). Ważnym elementem podlegającym ochronie są pozostałości dawnych wsi i inne obiekty zabytkowe (cmentarze wojenne, kolejka leśna). Znajdują się tu liczne rezerваты przyrody – „Olszyna łęgowa w Kalnicy”, „Cisy na górze Jawor”, „Woronikówka”, „Przełom Oślawy pod Duszatynem”, „Sine Wiry”, „Gołoborze” oraz „Zwierzło”.

Park Krajobrazowy Doliny Sanu, o powierzchni 28,72 tys. ha, utworzony został w 1992 r. Duży

Obelisk na Kremenarosie – na styku granic Polski, Słowacji i Ukrainy (1208 m n.p.m.) (G.H.)

Bieszczadzki Park Narodowy – widok z Połoniny Caryńskiej (C.Ć.)

Park Narodowy Połoniny – pralas w rezerwacie Havešov (A.Ł.)

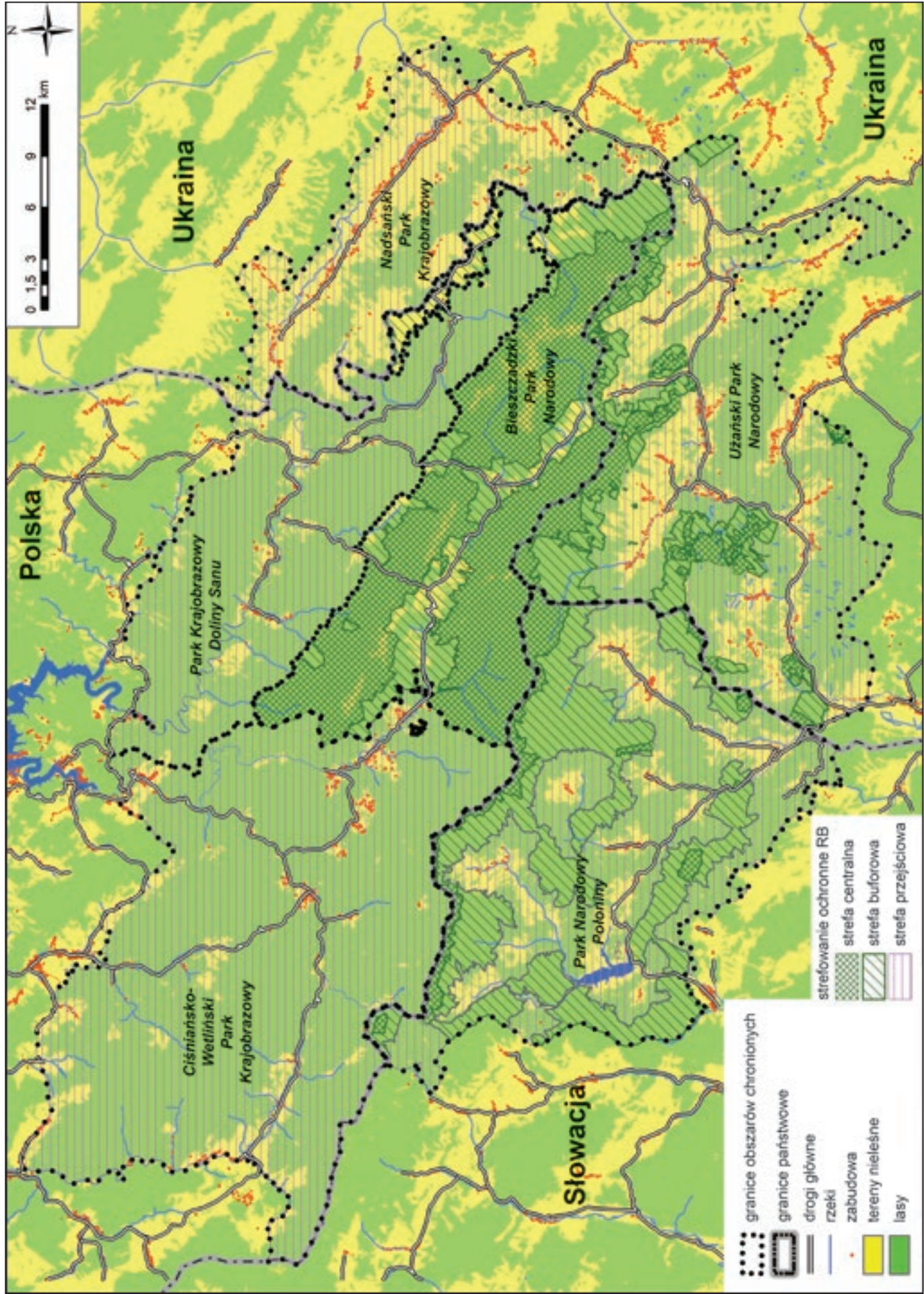
obszar (82%) zajmują tutaj naturalne zespoły leśne oraz drzewostany na gruntach porolnych. W dolinie Sanu występują różnorodne, półnaturalne zbiorowiska nieleśne, dlatego też flora i fauna obfituje w gatunki typowe dla terenów otwartych. Szczególnie bogata jest fauna ptaków drapieżnych. Chroni się tu także nieliczne już dziś ślady dawnych bojkowskich wsi, w tym cerkiew w Smolniku wpisaną na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Na terenie Parku znajdują się rezerваты: „Zakole”, „Krywe”, „Hulskie im. Stefana Myczkowskiego” i „Śnieżycza wiosenna w Dwerniczku”.

Słowacką część rezerwatu biosfery tworzy Park Narodowy Połoniny o powierzchni 29,81 tys. ha wraz z otuliną liczącą 10,97 tys. ha. Lasy Parku Narodowego Połoniny, głównie bukowe i jodłowo-bukowe, zajmują ponad 80% całkowitej powierzchni. Park chroni największy obszar lasów o charakterze pierwotnym na Słowacji, w 2007 r. włączony na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Na najwyższych wzniesieniach spotykane są także liczne polany, których roślinność ma charakter zbliżony do bieszczadzskich połonin.

Użański Park Narodowy liczący obecnie 39,16 tys. ha powstał w 1999 r. Na terenie Parku ustanowiono 7 rezerwatów przyrody (3 leśne i 4 botaniczne) oraz 10 pomników przyrody. Blisko 70% powierzchni pokrywają lasy bukowe z domieszką jodły i jaworu. Szczególnie cenne są lasy na górze Jawornik oraz w przedwojennym rezerwacie „Stużica”, które w dużej mierze zachowały pierwotny charakter. Czyste buczyny i jaworzynobuczyny sięgają 1200 m n.p.m. i w formie krzywulcowej budują górną granicę lasu.

Nadszański Regionalny Park Krajobrazowy (NRPK) został utworzony w 1997 r. na obszarze 19,43 tys. ha. Park zajmuje dwa równoległe pasma górskie, przez które przebiega europejski dział wód. Znajdują się tu źródła Sanu przynależnego do zlewni Bałtyku oraz źródła Dniestru uchodzącego do Morza Czarnego. Lasy i tereny zakrzaczone stanowią około 51,6% powierzchni Parku, a grunty rolne aż 42,9%. Przeważająca część tego obszaru chronionego zostanie objęta przez Park Narodowy Bojkowszczyzna (Bojkowszczyzna) powołanego w 2019 r., który obecnie jest na etapie organizacji.

Użański Park Narodowy – widok na wieś Stużica (G.L.)

Strefowanie w Międzynarodowym Rezerwacie Biosfery „Karpaty Wschodnie”

Spis treści

Wstęp 5

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” ... 6

Bieszczadzki Park Narodowy

Przemiany środowiska przyrodniczego w przeszłości 12

Krajobraz i piętra roślinno-klimatyczne 16

Abiotyczne środowisko przyrodnicze 18

Bieszczadzka „kraina dolin” 24

Lasy 28

Połoniny 34

Świat roślin 42

Grzyby i porosty 46

Świat zwierząt 48

 Owady..... 48

 Ryby, płazy i gady 51

 Ptaki..... 53

 Ssaki kopytne i drapieżne 57

 Koń huculski 61

Ślady historii 62

Zagrożenia i sposoby ochrony zasobów przyrodniczych Parku..... 68

Udostępnienie Parku do zwiedzania 70

Poznaj, pokochaj, chroń – edukacja przyrodnicza 74

Park Narodowy Połoniny

Z historii ochrony przyrody regionu 78

Wybrane elementy przyrody nieożywionej 80

 Geologia i rzeźba terenu 80

 Sieć rzeczna 84

Świat roślin i jego osobliwości 86

Nasze grzyby 94

Lasy naturalne i puszcze – perły naszej przyrody..... 96

Osobliwości świata zwierząt 104

 Owady i inne bezkręgowce 104

 Płazy i gady 107

 Ptaki..... 110

 Małe i duże ssaki 114

Człowiek jako część krajobrazu i zmiany krajobrazu w czasie 120

Dziedzictwo kulturowe jako dodatkowy walor regionu 124

Ochrona przyrody parku narodowego i jej wyzwania 128

Poznawajmy Połoniny 134

Wydawnictwo prezentuje najciekawsze zasoby przyrodnicze oraz kulturowe Bieszczadzkiego Parku Narodowego i Parku Narodowego Połoniny. Stan zachowania przyrody po obydwu stronach granicy jest wyjątkowy, dlatego zarówno w Polsce, jak i na Słowacji są to obszary objęte najwyższą formą ochrony. W roku 1992 weszły w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Międzynarodową rangę i dobrą jakość zarządzania zasobami potwierdza również Europejski Dyplom Obszarów Chronionych, przyznany ponad 20 lat temu. Podkreśla on szczególne i unikalne cechy tego biogeograficznego regionu nazywanego Bieszczadami – po stronie polskiej i Bukowskimi Wierchami – po stronie słowackiej.

Wzajemne poznanie umożliwia lepszą ochronę i współpracę. Dlatego też powstało to opracowanie – sporządzone przez autorów, którzy swoje naukowe czy zawodowe życie związali z tymi unikalnymi górami. Nasza współpraca ma m.in. na celu taką promocję parków, by mogły być udostępniane turystycznie, przy jednoczesnym wyjaśnianiu zasad postępowania, by kolejne pokolenia też mogły poznawać bieszczadzką przyrodę.

Wspólnie z przyjaciółmi ze Słowacji zapraszamy do lektury...

dr Ryszard Prędki
Dyrektor Bieszczadzkiego Parku Narodowego

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” obejmuje zachodni kraniec Karpat Wschodnich, położony na terenie trzech państw: Słowacji, Polski i Ukrainy. Powstał w 1992 r. jako dwustronny, polsko-słowacki transgraniczny obszar chroniony. Od 1998 r. jest obiektem trójstronnym – polsko-słowacko-ukraińskim i zajmuje powierzchnię ponad 178 tys. ha.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Interreg
Polska-Słowacja
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

